

Міністерство освіти і науки України
Мукачівський державний університет
Кафедра теорії і методики музичної освіти

**МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ
«МИСТЕЦТВО»**

**Методичні рекомендації до викладання інтегрованого
курсу «Мистецтво» у початковій школі**

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
денної та заочної форм навчання
спеціальності
014 Середня освіта (Музичне мистецтво)

Мукачево – 2021

*Розглянуто та рекомендовано до друку Науково-методичною радою МДУ
Протокол № 6 від 13.12. 2021р.*

*Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри теорії і методики музичної
освіти
Протокол № 5 від 03.11. 2021 р.*

Укладач:

Качур М.М. – канд.пед.н., доцент, доцент кафедри теорії і методики музичної освіти

Рецензент:

Мочан Т.М. – канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри теорії та методики початкової освіти

Методика викладання інтегрованого курсу «Мистецтво»: Методичні рекомендації до викладання інтегрованого курсу «Мистецтво» у початковій школі для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної та заочної форм навчання спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво). Укладач М.М. Качур. Мукачево: МДУ, 2021. 48 с. (1,98 д.а)

У методичних рекомендаціях висвітлюються інноваційні підходи навчання інтегрованого курсу «Мистецтво» у початковій школі, що базуються на засадах інтегративного та компетентнісного підходів. Методичне видання має на меті допомогти майбутнім учителям музичного мистецтва опанувати теорію інтеграції, яка є методологічним і дидактичним фундаментом методики викладання інтегрованого курсу «Мистецтво» у початковій школі; передбачає ознайомлення здобувачів освіти з організаційно-методичними засадами навчання мистецтва, сутністю формування ключових компетентностей відповідно до вимог НУШ.

Методичні рекомендації призначені до практичного застосування у процесі проходження педагогічної практики, розробці та проведенні уроків мистецтва в Новій українській школі. Також, сприятимуть поглибленню знань з методики викладання інтегрованого курсу «Мистецтво», формуванню методичної компетентності майбутніх фахівців мистецької освітньої галузі.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1.КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «МИСТЕЦТВО»У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ.....	5
1.1. Мета і завдання загальної мистецької освіти.....	5
1.2. Базові компетентності у галузі мистецької освіти.....	6
1.3. Особливості освітніх програм з мистецтва.....	8
1.4. Зміст і структура інтегрованого курсу «Мистецтво».....	9
1.5. Мистецький тезаурус як фактор інтеграції.....	15
РОЗДІЛ 2.ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ МИСТЕЦТВА.....	18
2.1. Проектування і моделювання уроків мистецтва.....	18
2.2. Типи, жанри і структура уроків.....	20
2.3. Основні види діяльності учнів на уроках мистецтва.....	22
2.4. Взаємоузгодження домінантних і синтетичних видів мистецтва в інтегрованому курсі.....	22
РОЗДІЛ 3. ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА ВІДПОВІДНО ДО ВИМОГ НУШ.....	31
3.1. Мовна компетентність.....	31
3.2. Математична компетентність.....	33
3.3. Компетентності в галузі техніки та технологій.....	35
3.4. Екологічна компетентність.....	36
3.5. Інформаційна компетентність.....	39
3.6. Підприємливість і фінансова грамотність.....	41
3.7. Оцінювання навчальних досягнень учнів у мистецькій освітній галузі.....	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	46

ВСТУП

Глобальні процеси сучасного цивілізаційного розвитку визначають необхідність становлення нової парадигми освіти. Одним із можливих проголошується тип *інтегративної освіти*. У широкому філософсько-культурологічному розумінні він стає необхідним підґрунтям для створення адекватної запитам реальності світоглядно-виховної моделі мистецької освіти, що стане консолідуючим чинником у процесі зародження і співіснування різноманітних підходів до навчання і виховання школярів засобами мистецтва, сприятиме узгодженню міждисциплінарного змісту освіти з педагогічними технологіями особистісно-розвиваючого спрямування.

Вищою цінністю шкільної мистецької освіти є передача цінного духовного досвіду поколінь, сконцентрованого в мистецтві, і розвиток на цій основі високогуманних рис і якостей особистості кожної дитини.

Концептуальною ідеєю розроблення змісту загальної мистецької освіти є цілісний художньо-естетичний розвиток особистості на основі взаємодії різних видів мистецтва та координації знань, умінь та уявлень, набуття яких необхідне для формування у свідомості учнів поліхудожнього та полікультурного образу світу.

Державний стандарт початкової загальної освіти в Мистецькій освітній галузі галузі включає змістові лінії, що охоплюють основні види мистецтв – музичне, візуальне (образотворче), хореографічне, театральне, екранні. Домінуючими при цьому залишаються музичне та візуальне мистецтва. Згідно з Державним стандартом предмети мистецтва мають утворювати єдиний наскрізний цикл, спрямований на всебічне неперервне опанування учнями художніми цінностями впродовж усього терміну навчання в школі.

Використання різноманітних видів інтеграції художніх знань учнів, починаючи з міжпредметних зв'язків, є досить відомою сферою педагогічної творчості для сучасного вчителя

У Концепції загальної середньої освіти (12-річна школа), у Державних стандартах початкової загальної середньої освіти стратегії інтегративності й варіативності загальної мистецької освіти визначені як головні орієнтири її подальшого розвитку.

Розділ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «МИСТЕЦТВО» У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

1.1. Мета і завдання загальної мистецької освіти

Гуманізація освіти зумовлює необхідність перегляду підходів до трактування цілей загальної мистецької освіти.

Традиційно *мета мистецької освіти* та естетичного виховання визначалася в дусі суто просвітницьких освітніх ідеалів – «формування естетичної культури учнів», під якою на практиці розумілося щонайперше набуття предметних знань і вмінь. Це твердження в сучасних умовах не спростовується, але потребує суттєвого уточнення і доповнення [6, с. 42].

Термін «формування» відбиває односторонній рух від учителя до учнів і не робить акцент на важливих аспектах *педагогіки співробітництва* (суб'єкт-суб'єктній взаємодії) та *синергетики* (самоорганізації освітніх систем, саморозвитку учнів). *Поняття культури в сучасних умовах набуває іншого, багатограннішого тлумачення і розглядається в контексті феномену культуротворчості.* Мистецтво, як відомо, стимулює не тільки загальний естетичний розвиток, а й творчі здібності та мислення, здатність до художнього самовираження, рефлексії, що є менш важливим, ніж художня ерудиція.

У процесі цілепокладання не можна не враховувати зростання ролі ціннісних орієнтацій і творчого потенціалу особистості, адже для художньо-естетичної галузі дуже важливими є досвід особистісного емоційно-естетичного ставлення і творчої діяльності учнів, тому у формулюванні мети на цих аспектах зроблено особливий наголос. Цільова переорієнтація навчання мистецтв торкається також базових життєвих компетентностей, які набувають пріоритетного значення, стають інтегральним показником результативності сучасної освіти.

Отже, цілі і завдання загальної мистецької освіти переосмислюються в контексті гуманістичного особистісно-орієнтованого підходу до навчально-виховного процесу.

Мета загальної мистецької освіти: в процесі сприйняття творів вітчизняного і зарубіжного мистецтва і практичної художньої діяльності виховувати в учнів особистісно-ціннісне ставлення до мистецтва, розвивати загальні та спеціальні здібності, художньо-образне мислення, творчий потенціал особистості, забезпечити набуття учнями життєвих компетентностей – здатності до художньо-творчої самореалізації і готовності до духовного самовдосконалення [6, с. 42]. .

Загальна мета конкретизується в основних завданнях – навчальних виховних, розвиваючих.

Навчальними завданнями є:

- засвоєння початкових знань, елементарних уявлень і понять про види та жанри мистецтва, особливості художньо-образної мови музичного та візуального мистецтва у взаємозв'язках із синтетичними мистецтвами (хореографією, театром, кіномистецтвом);
- розширення художньо-естетичного досвіду, опанування елементарних художніх умінь та навичок практичної діяльності;
- набуття початкового досвіду створення художніх образів у процесі власної елементарної творчості;
- набуття предметних дієво-творчих компетентностей.

Виховними завданнями є:

- виховання естетичного ставлення до дійсності та емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва;
- виховання світоглядних уявлень і ціннісних орієнтацій, розуміння учнями зв'язків музичного мистецтва з природним і предметним середовищем, життєдіяльністю людини, зокрема сучасною технікою, засобами масової інформації;
- виховання здатності сприймати, інтерпретувати та оцінювати музичні твори, висловлювати особистісне ставлення до них, аргументуючи свої думки та оцінки;
- виховання музичних інтересів, морально-естетичних ідеалів, потребу художньо-творчій самореалізації та духовно-естетичному самовдосконаленні засобами музики відповідно до індивідуальних можливостей та вікових етапів розвитку;
- набуття загальнокультурних, комунікативних і соціально-практичних компетентностей.

Розвиваючими завданнями є:

- збагачення емоційно-почуттєвої сфери;
- розвиток художніх і загальних здібностей;
- стимулювання художньо-образного мислення, виявів уяви та інтуїції;
- формування універсальних якостей творчої особистості;
- набуття компетентностей саморегуляції художньої діяльності [6, с. 43].

1.2. Базові компетентності у галузі мистецької освіти.

У сучасній педагогічній науці поняття «компетентність» трактується як готовність до виконання певної діяльності, спроможність використовувати набуті знання, уміння, навички в житті.

У сукупності всі результати мистецької освіти мають забезпечувати готовність особистості до самостійної художньої діяльності, тобто естетичну компетентність. Компетентність як прагнення і здатність до постійного зростання – це саме той аспект новизни, який осмислюється на рівні теорії особистісно зорієнтованого виховання.

У всіх програмах для початкової школи, зокрема й у програмі «Мистецтво», визначено знання, вміння, уявлення, якими має володіти учень. Водночас та чи інша компетентність побудована на комплексі взаємопов'язаних процедур – комбінації цінностей, емоційних ставлень, знань, умінь, мотивів, відносин тощо, які відображають інтегровані результати навчання з предметів та особистісні якості й цінності. Тобто, компетентність має особистісно-діяльнісний і міжпредметний характер.

Компетентності розподіляються на:

- ключові (провідні, базові, універсальні, міжпредметні);
- предметні (специфічні, професійні).

Універсальні людські якості й здібності, які не залежать від сфери їх вияву (наприклад, ініціативність, здатність організувати діяльність – власну або інших людей), уміння адаптуватись у нових нестандартних ситуаціях, готовність критично аналізувати та адекватно оцінювати результати діяльності не лише як значущі для себе, а як такі, що матимуть наслідки для інших.

Перелічені вище ознаки загальної компетентності ґрунтуються не тільки на знаннях і вміннях у тій чи іншій галузі, але й на ціннісних пріоритетах особистості та особливостях її ментального досвіду.

Враховуючи загальні дидактичні підходи (О. Савченко, О. Овчарук, А. Хуторської та ін.), а також специфіку навчального предмета «Мистецтво», Масол Л. М. пропонує наступну класифікацію компетентностей [6, с. 44-45]:

1) особистісні:

- а) загальнокультурні (світоглядні уявлення, ціннісні орієнтації),
- б) спеціальні (мистецький тезаурус, ментальний естетичний досвід, художньо-творчі здібності, художньо-образне мислення);

2) соціальні:

- а) комунікативні (здатність до спілкування, взаєморозуміння),
- б) соціально-практичні (здатність до співпраці, роботи в команді);

3) функціональні:

- а) предметні знання та вміння (музичні, образотворчі тощо).
- б) міжпредметні – галузеві (художньо-естетичні) та міжгалузеві (художньо-гуманітарні);
- в) метапредметні (загальнонавчальні):

- інформаційно-пізнавальні (здатність до пошуку та оперування інформацією);

- саморегуляції (вміння організувати та контролювати власну діяльність, здатність до самореалізації і самовдосконалення).

Зазначені компетентності учні набувають протягом усіх етапів навчання в школі, але в початковій ланці мистецької освіти закладаються основи всіх груп – особистісних, соціальних, загально-навчальних і предметних компетентностей.

Базові компетентності змінні в різних освітніх системах, їх структура рухлива і залежить від багатьох факторів – суспільних і особистісних.

Типова освітня програма визначає загальний обсяг навчального навантаження, де зміст галузей укладений за змістовими лініями, та очікувані результати навчання здобувачів освіти.

1.3. Особливості освітніх програм з мистецтва

Типові освітні програми для початкової школи відкривають можливості для реалізації різних авторських концепцій щодо інтегрованого навчання мистецтва. Відповідно до чинних типових навчальних програм з мистецтва, розроблених під керівництвом О. Савченко та Р. Шияна й затверджених МОН України, мета і завдання мистецької освітньої галузі – всебічний художньо-естетичний розвиток особистості дитини, опанування художніх цінностей у процесі пізнання мистецтв, зокрема вітчизняної та зарубіжної мистецької спадщини, формування компетентностей – ключових і мистецьких, необхідних для художньо-творчого самовираження і самореалізації в особистому та суспільному житті; виховання естетичного особистісно-ціннісного ставлення до мистецтва; розвиток загальних і художніх здібностей дитини (художньо-образного мислення, емоційного інтелекту, креативності) [8, с. 59].

Типові освітні програми, розроблені під керівництвом О. Савченко та Р. Шияна, у мистецькій галузі концептуально, змістовно і за освітніми вимогами не відрізняються. Різниця між ними полягає у викладі тексту окремо по класах (перша програма) або за циклами (друга програма)

Структура програм побудована за **змістовими лініями** [8, с. 59].:

- художньо-творча діяльність;
- сприймання та інтерпретація мистецтва;
- комунікація через мистецтво.

Змістова лінія «Художньо-творча діяльність» націлює на розвиток креативності та мистецьких здібностей учнів через практичне освоєння основ художньої мови різних видів мистецтва та способів художньо-

творчого самовираження. Ця змістова лінія реалізується через формування в учнів умінь застосовувати різні виразні засоби творення художніх образів, імпровізування та естетичного перетворення довкілля.

Змістова лінія «Сприймання та інтерпретація мистецтва» спрямована на пізнання цінностей, що відображають твори мистецтва. Її реалізація передбачає розвиток емоційної сфери учнів, збагачення естетичного досвіду, формування в них умінь сприймати, аналізувати, інтерпретувати, оцінювати мистецтво, виявляючи до нього емоційно-ціннісне ставлення.

Реалізація змістової лінії «Комунікація через мистецтво» націлена на соціалізацію учнів через мистецтво, усвідомлення ними свого «Я» (своїх мистецьких досягнень і можливостей). Змістова лінія передбачає формування в учнів умінь презентувати себе і свої досягнення, критично їх оцінювати, взаємодіяти з іншими через мистецтво в середовищі, зокрема в різних культурно-мистецьких заходах, обговореннях тощо, а також формування уявлень про можливість і способи регулювати свій емоційний стан завдяки мистецтву.

За новою структурою початкової школи виокремлено два цикли навчання:

- перший – *адаптаційно-ігровий* (1–2-й класи), особливостями якого є інтеграція навчального матеріалу споріднених предметів, пріоритет ігрових методів, спрямований на природне входження дитини в шкільне життя;
- другий – *основний* (3–4-й класи), ознаками якого є предметне навчання, використання методів, які вчать здійснювати самостійний вибір.

1.4. Зміст і структура інтегрованого курсу «Мистецтво»

Зміст і структура навчальної програми з мистецтва – ізоморфне відображення реальної художньої картини світу, дидактично адаптоване для навчальних і виховних завдань початкової школи.

Спільним для всіх видів мистецтва є естетичне відображення в художніх образах закономірностей людського буття, тобто духовно-світоглядна спорідненість, що зумовлює єдину тематичну структуру програми «Мистецтво», логіку об'єднання навчального матеріалу в цілісні блоки.

Таким чином, цілісність програми в межах початкової школи створюється на основі світоглядних координат.

Під світоглядом розуміють максимально узагальнений духовний феномен, архітектоніка якого складається з наступних компонентів:

- погляди, знання, уявлення, поняття;
- оцінки, ідеали, позиції, принципи, переконання.

Вони регулюють духовно-творчу активність особистості, детермінують її ставлення до життя: світу природи, культури, суспільного буття, до людей.

Світогляд школярів, який починає формуватися цілеспрямовано і систематично вже в молодших класах, разом із його художньо-естетичною підсистемою, є складним утворенням, поєднанням результатів шкільної та неформальної освіти (родина, ЗМІ тощо).

У авторській концепції поліцентричної художньої інтеграції Масол Л. М. виділено три групи інтеграторів:

- *духовно-світоглядні*,
- *естетико-мистецтвознавчі*,
- *психолого-педагогічні* [6, с. 46].

Вони об'єднані спільною наскрізною тематикою (теми навчальних років та окремих розділів).

У програмі «Мистецтво» для початкової школи виступає ідея відображення в мистецтві універсальї реального світу:

- 1 клас. Абетка мистецтв.
- 2 клас. Краса довкілля в мистецтві.
- 3 клас. Образ людини в мистецтві.
- 4 клас. Світ у мистецьких шедеврах [6, с. 46].

Навколо визначених головних тем концентруються всі інші складові навчально-виховного процесу:

- дидактичний матеріал для сприйняття та інтерпретації (низка художніх образів, утілених у творах різних видів мистецтв),
- практична художньо-творча діяльність (з використанням системи завдань інтегрованого типу),
- словник термінів тощо.

Поліцентричний вид інтеграції передбачає виділення двох (можливо і більше) доміантних змістових ліній – «Музичне мистецтво» та «Образотворче мистецтво», які органічно поєднуються в тематичний цикл на основі загальної духовно-світоглядної орієнтації і збагачуються елементами інших змістових ліній – синтетичних мистецтв (хореографія, театр, кіно).

Загальна дидактична структура інтегрованого курсу «Мистецтво»
[6, с. 47]

<i>Доміантні компоненти</i>	
Музичне мистецтво	Візуальне мистецтво
<i>Додаткові (супутні) компоненти</i>	
Синтетичні мистецтва (хореографія, театр, кіно)	

Орієнтовна тематична структура курсу «Мистецтво» (1-4 кл.)

• 1 клас. Абетка мистецтв.

I тема. Краса навколо нас.

II тема. Мистецтво – чарівне вікно у світ.

III тема. Загадки художніх мов.

IV тема. Як митці створюють красу.

• 2 клас. Краса довкілля в мистецтві.

I тема. Пори року і народні свята.

II тема. Мистецтво і рукотворний світ.

III тема. Бринить природи мова кольорова.

IV тема. Образи рідної землі.

• 3 клас. Образ людини в мистецтві.

I тема. Мистецькі мандри казкових персонажів.

II тема. Комічні та фантастичні образи.

III тема. Легендарні герої в мистецтві.

IV тема. Краса людської духовності.

• 4 клас. Світ у мистецьких шедеврах.

I тема. Мій мальовничий світанковий край.

II тема. Ми діти твої, Україно!

III тема. Подорожі країнами і континентами.

IV тема. Дзвони минулого, шляхи майбутнього.

Тематизм програми «Мистецтво»: зміст та завдання

1 КЛАС. «АБЕТКА МИСТЕЦТВ»

Навчально-виховні цілі року: усвідомлення учнями різноманітних зв'язків мистецтва з життям, опанування основних елементів художньо-образних мов різних видів мистецтва.

I тема. «Краса навколо нас»

Орієнтовний зміст та провідні завдання: уявлення про оточуючий світ, наповнений красою та різноманітністю звуків, кольорів, ліній, рухів, жестів, з яких народжуються види мистецтва – музика, живопис та ін. Початкове засвоєння основних елементів мови музичного та образотворчого мистецтва.

II тема. «Мистецтво – чарівне вікно у світ»

Орієнтовний зміст та провідні завдання: формування уявлень про здатність мистецтва відбивати явища життя, про відбиття в мистецтві настроїв, характерів, почуттів, емоційних станів людей.

III тема. «Загадки художніх мов»

Орієнтовний зміст та провідні завдання: формування уявлень про елементи образної мови різних видів мистецтва, співдружність (синтез)

мистецтв. Створення художніх образів: інтонаційно-звукових, візуальних, сценічних (синтетичних) різними мистецькими засобами. Знайомство із жанрами театрального мистецтва (опера, балет) та роль у них музики та образотворчого мистецтва.

IV тема. «Як митці створюють красу»

Орієнтовний зміст та провідні завдання: формування уявлень про створення і сприйняття мистецтв. Узагальнення знань про специфіку художньо-образної мови мистецтв.

2 КЛАС. «КРАСА ДОВКІЛЛЯ В МИСТЕЦТВІ»

Навчально-виховні цілі року: формування уявлень про пори року (осінь, зиму, весну, літо) та відповідні українські народні свята, обряди, мистецькі традиції. Поглиблення знань про особливості мов мистецтв.

I тема. «Пори року і народні свята»

Орієнтовний зміст та провідні завдання: уявлення про народні традиції, проведення народних осінніх свят – «Свято врожаю» та ін.

II тема. «Мистецтво і рукотворний світ»

Орієнтовний зміст та провідні завдання: формування уявлень про зимові свята (свято Миколая, Новий рік, Різдво та ін.), про обрядові дійства, канонічні джерела, народні легенди, фольклорні образи. Різдвяно-новорічна тематика в різних видах мистецтва.

III тема. «Бринить природи мова кольорова»

Орієнтовний зміст та провідні завдання: формування уявлень про народні традиції, пов'язані зі святами весняного циклу, відбиття теми весни у творах мистецтва.

IV тема. «Образи рідної землі»

Орієнтовний зміст та провідні завдання: узагальнення уявлень про українські народні обряди як синтез мистецтв.

3 КЛАС. «ОБРАЗ ЛЮДИНИ В МИСТЕЦТВІ»

Навчально-виховні цілі року:

- усвідомлення учнями особливостей відображення внутрішнього світу людини, її почуттів, емоцій, переживань, прагнень, ідеалів засобами різних видів мистецтва;
- розкриття можливостей художньо-образного втілення тематизму, пов'язаної зі світом дитинства у взаємодії з навколишнім світом, зокрема тем, близьких дітям цього віку (фольклорні мотиви, сюжети казок і мультфільмів, фантастика, пригоди, гумор);
- ознайомлення на елементарному рівні з такими естетичними поняттями: ліричне, комічне, фантастичне, героїчне, драматичне, епічне;

- узагальнення уявлень про людську духовність, моральні якості – патріотизм, доброту, дружбу, вірність, співчуття на емоційно-образному рівні;
- осмислення різноманітних взаємозв'язків мистецтв у процесі передачі багатства соціальних відносин, зв'язків у системі «людина – мистецтво»;
- стимулювання художньо-творчих проявів учнів з метою втілення індивідуального естетичного досвіду, розкриття власного внутрішнього духовного світу в практичній діяльності.

I тема. «Мистецькі мандри казкових персонажів»

Орієнтовний зміст та провідні завдання: формування уявлень про художньо-образне зображення персонажів українських казок, казок різних народів світу, творів класиків дитячої літератури, героїв популярних мультфільмів і кінофільмів. Порівняння образів-характерів у різних видах мистецтва, засобів їхнього художнього втілення.

II тема. «Легендарні герої в мистецтві»

Орієнтовний зміст та провідні завдання: формування уявлень про героїчні (трагічні, драматичні) образи в мистецтві на художньому матеріалі таких підтем, як «Міфічні герої», «Легендарні постаті в мистецтві», «Захисники Батьківщини».

III тема. «Комічні та фантастичні образи»

Орієнтовний зміст та провідні завдання: формування уявлень про відображення в мистецтві гумору та його різновидів (комічні, сатиричні образи), світу фантастики й пригод, осмислення їх значення в житті людини.

IV тема. «Краса людської духовності»

Орієнтовний зміст та провідні завдання: формування уявлень про категорії «прекрасне», «піднесене», «духовне», «досконале» шляхом ознайомлення з особливостями художньо-образного відображення духовного світу людини, її високих ідеалів і почуттів, культури взаємин на матеріалі таких підтем: «Дружба, вірність, братство – найкраще багатство», «День Матері», «Дорога до храму».

4 КЛАС. «СВІТ У МИСТЕЦЬКИХ ШЕДЕВРАХ»

Навчально-виховні цілі року:

- збагачення знань учнів про мистецтво українського народу, народів, що проживають в Україні, а також інших народів світу;
- усвідомлення єдності змісту і форми в художніх творах, багатства способів художнього вираження людських почуттів і ставлень до багатогранного світу культури;
- формування елементарних уявлень про існування історичних і географічних координат у розвитку мистецтва;

- цілісне первинне узагальнення знань учнів щодо видової та жанрової специфіки мистецтв, особливостей їх художньо-образних мов;
- стимулювання емоційно-ціннісного і художньо-практичного ставлення учнів до тем і образів, пов'язаних з вітчизняною культурою;
- соціокультурної діяльності, пов'язаної з мистецькими традиціями рідного краю;
- осмислення різноманітних взаємозв'язків мистецтв у системі «людина – культура – світ».

I тема. «Мій мальовничий світанковий край»

Орієнтовний зміст та провідні завдання: опанування жанрового розмаїття мистецтв, що побутують у родинному та соціокультурному середовищі – у ріднім краї (селі, місті, області, географічному чи етнічному регіоні), на основі народних традицій, обрядів, звичаїв.

II тема. «Ми діти твої, Україно!»

Орієнтовний зміст та провідні завдання: ознайомлення з національними традиціями та професійним мистецтвом народів, що проживають в Україні (поляки, росіяни, угорці, греки, євреї, вірмени, кримські татари та ін.).

III тема. «Подорожі країнами і континентами»

Орієнтовний зміст та провідні завдання: формування уявлень про національні особливості мистецтва різних народів світу з опорою на фольклорні джерела (пісні й танці, національні костюми, іграшки, зокрема ляльки тощо).

IV тема. «Дзвони минулого, шляхи майбутнього»

Орієнтовний зміст та провідні завдання: формування уявлень про розвиток мистецтва в різні історичні часи, епохи, осмислення понять «старовинне мистецтво», «сучасне мистецтво».

Перелічені теми є основою, на якій учитель може самостійно розробляти поурочне календарне планування. Визначення рівнів деталізації поурочних планів є прерогативою вчителів: досвідченому достатньо обмежитися стислим планом уроку, майбутньому – підготувати розгорнутий план-проспект. Деякі вчителі надають перевагу докладним конспектам, які щороку корегуються і відшліфовуються із зростанням професійної майстерності.

Основна вимога календарного плану – наступність між уроками, їхня послідовність і логічність. Змінювати підтеми щотижня не завжди доцільно, адже такий тематичний калейдоскоп діти гірше сприймають, тому інколи варто об'єднувати 2-3 уроки в єдиний тематичний цикл [6, с. 47-51].

1.5. Мистецький тезаурус як фактор інтеграції.

Через всю програму «Мистецтво» для 1–4-х класів проходить ідея засвоєння учнями специфіки різних художніх мов. З цією метою на уроках використовується різнобарвна палітра специфічних мистецьких термінів: з музики, образотворчого мистецтва (живопису, графіки, скульптури), декоративно-прикладного мистецтва, хореографії, театру, кіно. Важливо, щоб діти поступово, в процесі емоційно-образного сприйняття творів мистецтва та практичної діяльності опановували нові поняття, а не запам'ятовували абстрактні терміни, відірвані від звучання музики, аналізу картин, фільмів тощо. Засвоєння мистецтвознавчої термінології відбувається саме на основі сенсорно-перцептивної та художньо-творчої діяльності учнів, завдяки художньо-педагогічним технологіям стимулювання емоційно-почуттєвої сфери, асоціативного мислення, уяви, фантазії учнів.

Тезаурус (від грецького – скарб) – це сукупність понять з певної галузі знань; сховище досвіду людини (понять, образів; операцій, смислових зв'язків); у вузькому розумінні – словник основних понять. У педагогіці тезаурус виконує роль інформаційної основи навчання [6, с. 51].

У програмі «Мистецтво» для 1–4-х класів уперше в практиці загальної мистецької освіти виокремлюється обов'язковий блок «Поняття» (у підручниках вони репрезентовані в рубриці «Словникова скриня»).

Уже в початковій школі поступово набувають розвитку інтелектуальні вміння учнів: аналіз, порівняння, конкретизація, класифікація, систематизація, узагальнення тощо. Відповідно зростає, збільшується за обсягом та ускладнюється за змістом навчальний тезаурус – своєрідний компас-орієнтир школярів у безмежному морі художніх понять і термінів, які тією чи іншою мірою звучать на шкільних уроках з мистецтва та поза ними.

Художній образ – основоположна категорія естетики й педагогіки мистецтва.

Художній образ і поняття взаємодоповнюють один одного:

Поняття – одна з логічних форм мислення, найвищий рівень людської думки, в якому відображається сутність предмета чи явища, узагальнення визначальних властивостей і зв'язків між ними.

Поняття можуть бути конкретними та абстрактними (найабстрактніші – категорії).

Носії понять – терміни (слова або словосполучення), що фіксують найсуттєвіше в однорідних феноменах [6, с. 52].

Мистецькі поняття можуть збігатися повністю чи частково, не збігатися взагалі, мати різний масштаб спільної області перетину.

Рівнозначні поняття часто фігурують під неоднаковими назвами в різних мистецьких предметах. Наприклад, поняття «музична форма» ближче за змістом до поняття «композиція», ніж до однойменного поняття «форма» у пластичних мистецтвах.

Спостерігаються і протилежні феномени: одним словом позначаються різні смислові явища.

Наприклад, широкоживане в мистецькій педагогіці універсальне поняття «динаміка» має різний смисл:

- *у музиці* – передає гучність, силу звучання;
- *в образотворчому мистецтві* – рух, протилежність статичності.

Універсальні поняття естетики та мистецтвознавства – ритм, гармонія, композиція, форма, динаміка, контраст, симетрія тощо є фундаментом єдності й взаємодії мистецтв, фактором художньо-дидактичної інтеграції.

До універсальних категорій належить *гармонія* (від грец. – стрункість, співмірність, співзвуччя):

• *у музиці* – один з головних елементів музичної мови, поєднання звуків у співзвуччя – акорди та взаємозв'язок цих співзвуч у русі.

• *в образотворчому мистецтві* під гармонією розуміють поєднання різноманітних засобів виразності, які органічно доповнюють один одного, створюючи єдине ціле (наприклад кольорова і ритмічна гармонія в картині).

Можна також навести чимало прикладів понять, однакових за назвами, але різних за значенням.

Наприклад,

мотив:

- *у музиці* – це найкоротший наспів, частина музичної теми;
- *в образотворчому мистецтві* – первинний елемент візерунка орнаменту;

штрих:

• *у музичному мистецтві* – спосіб видобування звуків голосом чи на інструменті (*стакато* – уривчасте виконання, *легато* – зв'язне виконання тощо);

• *в образотворчому мистецтві* – це лінія, риска, що виконується одним рухом руки, основний елемент техніки малюнка, важливий засіб виразності графіки [6, с. 53].

Коректне зіставлення понять, порівняння їх значень у різних видах мистецтва з обов'язковою опорою на конкретні художні приклади, особистісний естетичний досвід дають змогу учням збагатити емоційно образне відчуття художніх творів й поглибити їхнє розуміння мистецьких явищ та зв'язків між ними.

Для унаочнення подібних зіставлень доцільно застосовувати таблиці: [6, с. 53-54]

Контраст (від фр. <i>Contraste</i> – протилежність) – один із важливих виразних засобів, притаманний усім видам мистецтва		
Музичне мистецтво		Візуальне мистецтво*
Засіб виразності, що виражається динамікою (голосно – тихо), темпом (швидко – повільно), характером музики (весела – сумна) тощо		Співставлення протилежних за характером зображень (велике – мале, світле – темне, горизонтальне – вертикальне), що посилює вплив кожного з них
Варіації (від латин. <i>variation</i> – зміна)		
Музичне мистецтво		Хореографічне мистецтво
Частина варіаційної форми, видозмінена тема		Невеликий, але зазвичай технічно складний сольний танець головного героя балету, його хореографічний портрет
Пастораль («пастушковий») – твори мистецтва, які передають картини природи		
Музичне мистецтво		Візуальне мистецтво
Мелодія твору зазвичай нагадує награвання пастушка на сопілці		Зображення людей, насамперед сільських сцен на тлі природи
Ансамбль (від фр. <i>Ensemble</i> – разом)		
Музичне мистецтво	Візуальне мистецтво	Синтетичні мистецтва
Спільне виконання (дует, тріо, квартет), злагодженість виконання кількох осіб, що грають або співають разом	Група творів мистецтва, об'єднаних спільним задумом, композицією, наприклад архітектурно-скульптурний ансамбль площі, парку	Злагоджена гра акторів у театрі, кіно

Розділ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ МИСТЕЦТВА

2.1. Проектування і моделювання уроків мистецтва

Процес підготовки вчителя до уроку є вирішальним для вироблення оптимального здійснення навчально-виховного процесу. У підготовці вчителя до уроку виокремлюють два етапи – попередній і безпосередній.

На першому етапі:

- вчитель вивчає літературу, навчальну програму (альтернативні програми), підручники й методичні посібники;
- узагальнює досвід колег, розробляє календарний тематичний план на рік.

На другому етапі:

- конкретизує планування і складає конспект кожного уроку, в якому уточнює його місце в загальній системі уроків з предмета;
- визначає тему, мету, завдання навчання, виховання і розвитку учнів, намічає структуру уроку із зазначенням послідовності етапів, зміст дидактичного матеріалу і методичне забезпечення – методи, прийоми, технології;
- обирає форми роботи учнів (індивідуальні, групові, фронтальні) і навчальне обладнання – наочні та технічні засоби.

У сучасній педагогіці знайшли науково-теоретичне обґрунтування і практичне застосування такі складові планування педагогічної діяльності, як проектування і моделювання.

Проект (від латин. Projectus – кинутий уперед) – план, попередній задум, який має бути доведений до практичної реалізації. Він може бути у вигляді пакету матеріалів або моделі.

Моделювання (від фр. Modeler – ліпити, формувати) – метод дослідження явищ і процесів, що ґрунтується на заміні конкретного об'єкта (оригінала) іншим, подібним до нього (моделлю) [6, с. 56].

Модель (від фр. Modele – міра, зразок) – це зменшене відтворення або умовний образ якогось об'єкта чи групи об'єктів, що виявляє подібність до оригіналу.

Моделювання передбачає дотримання трьох загальних принципів:

- відповідності моделі оригіналу (не довільна, волюнтаристська побудова, а така, що відповідає освітнім реаліям);
- екстраполяції модельної інформації (можливості перенесення інформації з моделі на реальний педагогічний процес);

- верифікації модельної інформації (перевірки адекватності моделі в педагогічному досвіді).

Моделювання уроку є складовою проектування інтегративної художньо-педагогічної технології, що відображає важливу частину підготовчої діяльності вчителя до уроку мистецтва, а його модель служить орієнтиром для вчителя.

Найпоширенішим способом підготовки до навчально-виховного процесу є практика *складання робочого плану уроку і конспекту* – короткого письмового викладу його майбутнього змісту.

Проективна модель уроку мистецтва за способом викладання навчально-методичної інформації може виражатися у двох основних формах:

- вербальна, описова (план, план-проспект або сценарій, де висвітлюються основні етапи уроку та контури його перебігу);
- візуальна, зображувальна (графічна схема, малюнок, знаково-символічна модель, що пояснює педагогічний задум).

Проективна модель за ступенем насиченості інформації може бути:

- *стислою* (обмежуватися відображенням тільки найсуттєвіших компонентів змісту;)
- *розгорнутою* (деталізованою).

Головне в проектуванні – створити поле творчих можливостей для вчителя та учнів, а не «еталонний» сценарій, який буде прямолінійно втілюватися за будь-яких умов.

З-поміж проектних візуальних моделей Масол Л. М. рекомендує користуватися такими різновидами:

- *«технологічний план-ланцюжок»* (лінійно-схематичне зображення структурованої інформації, що відбиває «покрокову» послідовність етапів уроку);
- *«технологічна схема-конспект»* (просторово-схематичне зображення структури уроку з лаконічними словесними поясненнями, компактна форма якого дає загальне уявлення про взаємозв'язок основних компонентів змісту);
- *«технологічна карта»* (малюнок у вигляді конструктивної композиції або цілісного багатовимірного образу з опорними словами та символами, який демонструє зміст і структуру майбутнього уроку) [6, с. 58].

Для оформлення технологічних схем або карт та зменшення їх масштабу й обсягу доцільно розробити:

- *власний набір різних типів позначок* – шрифти, кольорове маркування);
- *набір умовних зображень* – геометричні, рослинні або антропоморфні форми, символи, емблеми, піктограми.

Окрім одиничних моделей доцільно створювати серії моделей уроків, які охоплюють цілісну тему.

Технологія проектного моделювання інтегрованих уроків, зорієнтована на чітку заданість результатів, передбачає:

- визначення мети і завдань уроку в межах програмної теми;
- добір дидактичних матеріалів – основних і додаткових;
- виявлення інтегративних зв'язків у навчальному змісті й передбачення ситуацій їх можливого виникнення під час уроку;
- планування провідної художньо-інтегративної технології, в межах якої визначити комплекс методів і прийомів, засобів організації діяльності учнів (художньо-пізнавальної, індивідуальної і колективної, самостійної і творчої тощо);
- узгодження запланованої діяльності вчителя і прогнозованої діяльності учнів;
- моніторинг і корекція освітніх результатів (особистісних, соціальних, предметних, міжпредметних, загальнонавчальних, загальнокультурних компетентностей).

2.2. Типи, жанри і структура уроків мистецтва.

У процесі викладання мистецтва доцільно застосовувати поширені в практиці жанри уроків:

- урок-гра;
- урок-екскурсія;
- урок-подорож;
- урок-казка;
- урок-дослід;
- урок-турнір;
- урок-вистава;
- урок-естафета;
- урок-концерт;
- урок-вернісаж тощо [6, с. 59].

Доцільно також синтезувати елементи різних жанрів на одному уроці, коли це дидактично доцільно.

Як і всі інші шкільні предмети, уроки мистецтва плануються з дотриманням дидактичних закономірностей.

Структура уроків мистецтва (послідовність і взаємодія основних елементів) умовно поділяється на етапи, що забезпечують цілісність уроку:

- ***підготовчий*** – включає *організаційний момент, актуалізацію знань і способів діяльності учнів, лаконічне повторення попередньо вивченого*

матеріалу (пригадати проаналізовані на попередніх уроках художні образи, зміст елементарних термінів або відомості про митців, творчість яких уже вивчалася, заспівати вивчену пісню тощо);

- **основна частина**, що передбачає виклад і організацію засвоєння нового матеріалу (*бесіда, організація сприйняття творів мистецтва та художньо-практичної діяльності учнів*);

- **підсумок** – лаконічне оцінювання, зокрема «акордна» форма оцінки за різні види діяльності, за загальний внесок у спільну роботу [6, с. 59].

Утілення положень театральної педагогіки, зокрема принципів художньо-педагогічної драматургії, сприятиме перетворенню звичайного уроку на справжній урок мистецтва, що народжуватиметься у творчій діяльності співучасників – учителя та учнів, подібно до театральної вистави на професійній сцені. Це передбачає:

- *створення проблемно-пошукових та евристичних ситуацій*, які підвищують емоційний і розвиваючий (креативний) потенціал уроку;

- *організацію художньо-пізнавальної діяльності за такими умовно визначеними «драматургічними кроками»:*

- ✓ вступ або інтродукція – повідомлення теми;
- ✓ зав'язка – постановка проблеми;
- ✓ розвиток – виклад теми;
- ✓ кульмінація – вирішення проблеми;
- ✓ завершення – висновок;

- **кульмінація** (у перекладі з латини – це вершина) – момент напруження в розвитку уроку вимагає відповідного піднесення емоційного фону навіть на тлі загальної насиченої духовно-творчої атмосфери.

Масол Л. М. розроблено варіанти художньо-педагогічної драматургії інтегрованих уроків мистецтва, які побудовані за логікою драматургії музичних форм (ідея Н. Гродзенської стосовно уроків музики):

- *у формі варіацій*, коли одна й та сама тема поступово висвітлюється в образах різних видів мистецтва – музичного, образотворчого, театрального, екранного;

- *у поліфонічній формі* (тема уроку розробляється на матеріалі двох або більше видів мистецтва, які відносно самостійні, але між ними встановлюються певні зв'язки – «діалог»);

- *у сонатній формі*, коли навчальний матеріал спочатку «експонується» (основні теми – головна і побічна, демонструються автономно в домінуючих видах мистецтва – музичному та образотворчому; можна додати зв'язуючу та заключну на матеріалі театру і кіно); потім цей матеріал «розробляється» (міжвидові порівняння, зіставлення, протиставлення, аналогії, взаємопро-

никнення тощо), і, в кінці уроку, коли весь матеріал повторюється та узагальнюється (інтегрується), настає *реприза і кода* (висновок) [6, с. 61].

Головна ідея такої музично-педагогічної драматургії – утворення системних інтеграційних зв'язків між етапами і компонентами уроку, що забезпечують його цілісність.

2.3. Основні види діяльності учнів на уроках мистецтва

Урок – основна форма організації навчання мистецтва в школі. Його якісна своєрідність залежить від цілей, характеру спілкування і взаємодії педагога з учнями, методів навчання і виховання. Тому уроки проводяться в різних формах: бесіда, діалог, дискусія, проект тощо.

У процесі навчання мистецтв у початкових (середніх класах) важлива роль належить *видам діяльності*, сенситивним (чутливим) для художньо-естетичного розвитку дітей цього віку, а саме: *перцептивна, пізнавальна, практична, ігрова, комунікативна, творча*.

Художньо-практична діяльність – спів пісень, гра на інструментах, виконання практичної роботи в галузі образотворення та ін. – сприяє ефективному засвоєнню необхідних знань, набуття знань і вмінь, їх повторенню та закріпленню, формує естетичний досвід учнів.

Художньо-пізнавальна діяльність – пріоритетна, у процесі якої відбувається розширення художньо-образних уявлень, засвоєння нового матеріалу (фактів, понять, термінів), формуються перцептивні навички, збагачується палітра емоцій і почуттів.

Художньо-творча та ігрова діяльність молодших школярів спрямована на розвиток креативності, формування в учнів культури спілкування та навичок взаємодії.

Важливо зазначити важливість забезпечення доцільної зміни видів діяльності протягом уроку для підтримки активної уваги та пізнавальних інтересів учнів, емоційної регуляції навчання, зокрема превентивними засобами арт-терапії.

2.4. Взаємоузгодження домінантних і синтетичних видів мистецтва в інтегрованому курсі

Актуальним питанням у опануванні школярами світу мистецтва є взаємодія домінантних змістових ліній – музичного та образотворчого мистецтв у змісті інтегрованого курсу, конкретні шляхи їх реалізації на уроках у школі. Існують певні тенденції, закономірності, які слушно пам'ятати. Так, при викладанні двох впарених уроків у єдиному циклі (одним або двома вчителями) першим уроком доцільно планувати музичне

мистецтво, а не образотворче. Це пояснюється тим, що візуальний ряд, який розкриває зміст певної спільної теми, завжди конкретніший за музичні образи. Предметна специфіка образотворчого мистецтва, якщо використовувати його зразки до прослуховування музики, може призвести до занадто конкретного – «сюжетного» – сприйняття і тлумачення музичних образів.

Для подолання «стереотипу ілюстративності» в процесі взаємодії мистецтв доцільно проводити зіставлення творів (музичних, образотворчих, хореографічних тощо), суголосних за емоційними настроями, хоча і різних за тематикою, або ж навпаки – порівнювати тематично споріднені мистецькі твори, які різні за емоційним забарвленням (наприклад, одна група творів, що розкриває підтему «Золота осінь – свято врожаю»; інша група – «Осінній сум навіяв падолист» [6, с. 64]).

Використання репродукцій картин під час опанування музики, як додаткового стимулу розвитку образного мислення, є поширеним засобом поліхудожнього виховання школярів, проте звучання музики під час сприйняття образотворчого мистецтва, як свідчить практика, – рідкісний педагогічний прийом. З огляду на це доцільними стануть своєрідні «музичні хвилинки» (або музично-хореографічні) в процесі виконання практичної художньо-творчої роботи, вони водночас виконуватимуть і функцію розвантажувальних пауз, особливо необхідних для маленьких учнів, які швидко втомлюються від одноманітної нерухомої діяльності.

Для музичних хвилин доцільно використовувати музичні твори, що вже слухали учні на попередньому уроці (закріплення матеріалу при повторному прослуховуванні), і ті, що розширюють цю тематичну серію, але за браком часу не прозвучали раніше.

Слушно використовувати музику під час виконання учнями художньо-творчих робіт, але тільки з конкретною навчально-виховною метою:

а) як сугестивний метод – стимулювання емоційної сфери учнів, своєрідну «настройку» на необхідні відчуття, що підсвідомо навіюються музикою;

б) з певною дидактичною метою, наприклад під час завдання з кольоромузики — передачі настрою в абстрактних кольорових композиціях тощо.

Традиційне «словесне малювання» під час спостережень за естетикою предметів і явищ довкілля, аналізу-інтерпретації творів живопису та під час зародження замислу власної художньо-творчої роботи збагачує такий методичний прийом, як «озвучування картини», наприклад *пейзажу*, відповідною за настроями музикою (фрагментами одного або двох різних

творів), що сприяє емоційно-естетичному вихованню дітей і запобіганню поширеній серед дітей цього віку звички розглядати живопис як просте зображення певних явищ і предметів, подібне до фотографії.

Аналогічні функції виконують засоби «музичного живопису», що доцільні для програмної симфонічної музики (добір кольорів відповідно до темброво-інструментальної палітри твору, реєстрових співставлень, динаміки).

Елементи хореографії (пластичне інтонування) **та театру** – найчастіше інсценізації пісень – є поширеними методами й прийомами на уроках музичного мистецтва у початковій школі.

Захоплюючими і пізнавально-творчими є **моделі драматизації і театралізації**, які збагачують арсенал інтегративних художньо-педагогічних технологій:

- *інтонаційні або пантомімічні міні-діалоги* за темою з використанням костюмів та іграшкових персонажів (ляльок, тварин);
- *музично-хореографічні сценки та пісні-ігри*;
- *прості діалоги* ускладнюються, але й стають цікавішими, якщо вводиться театральний реквізит, зокрема предмети, що «оживають» у розмовах або діях героїв;
- *окрім розгорнутих фрагментів-драматизацій 1-2 рази на рік бажано проводити урок-виставу: виконання народного обряду (відповідно до пори року)*;
- *постановка дитячої опери або епізоду з неї*.

Програма інтегрованого курсу «Мистецтво» вміщує орієнтовні списки кінофільмів і мультфільмів, фрагменти яких бажано включати в урок там, де для цього є навіть мінімальні можливості (відеомагнітофон).

Можна використовувати й інші способи, серед яких:

- а) проведення кіно-уроку у відео-залі чи кінотеатрі (з урахуванням соціокультурних можливостей конкретної школи);
- б) використання найдоступнішого засобу – телебачення (попередньо спланувати перегляд учнями фільмів у домашніх умовах, потім провести обговорення в класі).

Система творчих завдань інтегративного типу у процесі сприйняття та художньо-творчої діяльності, що передбачають активізацію міжсенсорних образних асоціацій учнів [6, с. 74] :

- графічно зобразити мелодичний рисунок, передати лініями характер руху мелодії (плавний, стрибкоподібний), напрям руху мелодії (вгору чи вниз); добрати до мелодії відповідні за характером лінія-образи («лінія-пружинка», «лінія-хвиля», «лінія-зигзаг», «лінія-пунктир»);

- добрати кольори, відповідні музичним тембрам, образам і настроям;
- відобразити музичні ритми (дво-, три-, чотиридольні) або форми (дво-тричастинні, варіації, рондо) в орнаментальних композиціях, зокрема аплікаціях;
- намалювати реалістичні композиції (сюжетно-тематичні, пейзажні тощо) – «візуальні розповіді» до програмних музичних творів, театральних вистав;
- відобразити розвиток музики, її форми в безпредметних кольорових композиціях – «візуальних варіаціях», «живописних рондо», в яких змінювати кольорову гаму (яскравість, насиченість, контрастність) відповідно до змін у музиці;
- створити музичні образи – інтонації, ритми, «звукові плями», які б характеризували героїв казки, персонажів сюжетної картини або портрета;
- створити мелодію (чи речитатив) до вірша або фрагмента літературного твору (за інтонаціями-підказками або в заданому жанрі, розмірі);
- відтворити характер танців у безпредметних композиціях;
- намалювати ілюстрації до дитячих казок;
- намалювати фрагменти мультфільму (розкадровка);
- передати за допомогою жестів, танцювальних рухів, пантоміми характери героїв казки, персонажів картини, образів програмної музики;
- «оживити» картину за допомогою пантоміми, міміки, жестів, рухів або розіграти уявний діалог за сюжетом картини (наприклад, «натюрморт в особах», «розмова героїв парного портрета»);
- створити «театр костюму» - інсценізація міні-оповідань про традиційний національний одяг, вишивки, прикраси (у супроводі танцювальної музики).

Види інтеграції в художньо-педагогічних технологіях [6, с. 75] :

- *Духовно-світоглядна інтеграція на основі спільного тематизму (пов'язаного з відображенням явищ життя в мистецтві).*

Тематичний принцип поєднання елементів змісту є найдоступнішим для учнів початкової школи. Технологічне забезпечення тематичної інтеграції, що втілює певну духовно-світоглядну ідею, досягається шляхом зіставлення і порівняння образів у різних видах мистецтва. Додатково варто емоційно підсилювати такі порівняння засобами мистецтва слова (вірші, прислів'я, загадки) та театралізації (діалоги з уявними або казковими героями, інсценізації тощо).

Приклад 1. Тема «За лаштунками лялькового театру» має на меті узагальнення знань та уявлень молодших школярів про мистецтво лялькового театру. Для цього активізуються:

- музичні враження (слухання фрагментів балету «Петрушка» І. Стравінського та фортепіанної п'єси «Полішинель» С. Рахманінова, спів пісні Й. Брамса «Петрушка»);

- візуальні уявлення (розгляд малюнків рукавичної, тростинової ляльок та ляльки-маріонетки, вертепної скрині з ляльками) та власна художньо-творча діяльність учнів (малювання ляльок, які рухаються, за малюнками-підказками);

- театральні уявлення (створення образу ляльки засобами пантоміми під музику В. Косенка «Петрушка», власний опис-проект костюма ляльки Петрушки, діалог з уявним ляльковим персонажем з елементами театралізації).

Приклад 2. Тема «Загадки Терпсіхори» передбачає формування в учнів уявлень про мистецтво хореографії через сприйняття музики балету С. Прокоф'єва «Попелюшка» (порівняння Танців «вальс» і «галоп»), живописних творів Е. Дега «Блакитні танцівниці» та Дж. Тьєполо «Менует» і в процесі гри-пантоміми (вальс Попелюшки). Музика застосовується під час малювання перетворень, що відбуваються з героями казки «Попелюшка» (метод емоційного, стимулювання). Емоційно-образне підсилення – діалог із музою Терпсіхорою, яка актуалізує знання дітей із мистецтва балету (елементи театралізації).

Приклад 3. Тема «Картинки з виставки» розкриває особливості музичних образів, створених під впливом зразків образотворчого мистецтва (М. Мусоргський «Картинки з виставки» - «Прогулянка», «Гном», «Золоті ворота» тощо). З метою виявлення можливостей різноманітного втілення однієї теми різними музичними засобами зіставляються образи гномів на матеріалі програмної музики різних композиторів (М. Мусоргський «Гном», Е. Гріг «Похід гномів»), потім – додатково з образами кінематографа (мультфільм «Білосніжка і сім гномів» У. Діснея), малюнками художника.

Приклад 4. У темі «Найдорожча у світі» оспівується материнство із застосуванням прийому порівняння образів:

- музичних (П. Чайковський «Мама» з «Дитячого альбому», О. Гречанінов «Материнські пестоші» з циклу «Намистинки», пісня М. Штанько «Я маму люблю»);

- живописних (П. П. Рубенс «Портрет Єлени Фоурмен з дітьми», З.Серебрякова «Автопортрет з доньками», І. Їжакевич «Мати йдуть», М. Кессет «Миття ніг»);

- мистецтва слова (вірш М. Людкевича «Біля кого найтепліше», прислів'я «Нема цвіту пишнішого як маківочка, нема роду ріднішого як матіночка»).

Приклад 5. Тема «Снігова королева» спрямована на порівняння музичних образів, що втілюють добро і зло через сюжет казки Х. К. Андерсена, музичні образи з фортепіанної сюїти «Снігова королева» Ж. Колодуб («Троль», «Герда», «Кай», «Снігова королева») та образи кіномистецтва (мультфільм «Снігова королева»).

- *Естетико-мистецтвознавча інтеграція на основі споріднених понять – естетичних, жанрових.*

а) Художньо-мовна інтеграція. Цей вид інтеграції є складним для впровадження в початкову школу з огляду на обмеженість мистецького досвіду і недостатньо сформований художньо-естетичний тезаурус молодших школярів. Тому основою художньо-педагогічної технології цього типу мають стати емоційно-образні аналогії, що розкривають сутність мистецтвознавчих та естетичних понять і категорій, а не їх вербальне засвоєння, раціональне усвідомлення і запам'ятовування.

Приклад 1. Тема «Герої стародавніх міфів» розкриває музичні поняття «мажор» і «мінор», які зіставляються з поняттям «колерит» в образотворчому мистецтві (два контрастні пейзажі С. Шишка – «Пізня осінь» та «Осінній Пейзаж», що втілюють однакову тематику, але різні емоційні стани за допомогою колориту). Усвідомлення учнями понять відбувається під час практичної художньо-творчої діяльності шляхом виконання завдання: намалювати два контрастні за кольоровою гамою пейзажі: «Природа, зачарована лірою Орфея» (в мажорі) та «Орфей у підземеллі» (в мінорі).

Перед виконанням завдання запропонувати дидактичну казку про принцесу з музичного королівства Лад, про її друзів принців Мажора і Мінора, яким допомагають слуги – Дієз, Бемоль і Бекар.

Приклад 2. Тема «Пам'ять про них живе у віках» спрямовує учнів на зіставлення особливостей відображення відчуття руху в музиці (М. Гайворонський, Варіації на тему «Їхав стрілець на війноньку» зі зміною акомпанементу – то рухливого, то статичного, акордового) та живописі (М. Колядко «Козацька розвідка в степу»). Порівнюються засоби виразності, за допомогою яких митці «створюють» рух:

- у музиці динамічні відтінки (на знайомих учням творах);
- у скульптурі (пам'ятник Богдану Хмельницькому в Києві М. Мекешина).

Приклад 3. Тема «Чарівники звуків і фарб» пропонує учням поринути у чарівний світ звукообразної мови музики («гармонійних співзвуч», мелодій

та акордів) у порівнянні з візуальними засобами живопису (лінія, колір, форма) та відчуті їх красу (безпредметну, безсюжетну) на прикладі творів безпрограмної музики (Ф. Шопен «Етюд», Б. Барток «Співзвуччя») та абстрактного живопису (композиції В. Кандинського, Р. Делоне, К. Малевича, П. Мондріана, назви до яких учням треба добрати самостійно).

Усвідомлення складових художньо-образної мови музики та живопису відбувається під час виконання творчого завдання – створення власної безпредметної композиції на музику Ф. Шопена (акварель) і Б. Бартока (гуаш). Перед виконанням завдання запропонувати дидактичну казку про двох принцес з Королівства Фарб – поетичну Акварель і оксамитову Гуаш. Емоційне настроювання на творчість відбувається в процесі співу «Пісеньки короля фарб» О. Флярковського.

б) Жанрова інтеграція.

Приклад 1. Тема «Портретна галерея» має на меті навчити учнів елементарних зіставлень персонажів жанру «портрет»:

- у живопису (П. Пікассо «Арлекін», А. Ватто «Жиль»),
- у музиці (М. Равель «Хлопчик-мізинчик» і «Павана красуні, що спить у лісі» із сюїти для двох фортепіано «Моя матінка Гуска»),
- у театрі (імпровізована гра-пантоміма із зображенням героїв портретів – пози, жести рук, манери стояти чи сидіти тощо).

Приклад 2. У темі «Дружба і братство – найкраще багатство» відбувається співставлення споріднених художніх і музичних образів у процесі виконання творчого завдання. Учням пропонується порівняти живописні портрети (Д. Веласкес «Портрет інфанти Маргарити », І. Репін «Жебрачка», П. Кончаловський «Марго танцює») з музичними портретами (С. Прокоф'єв «Джув'єтта-дівчинка» та В. Сокальський «Дівчина-сиротинка») та вибрати співзвучні в емоційно-образному плані твори.

в) Естетико-мистецтвознавча інтеграція.

Приклад 1. Тема «На крилах фантазії» націлює на усвідомлення учнями категорії «фантастичне» в мистецтві:

- в музиці (Р. Шуман «Фантастична п'єса», Ю. Щуровський «Фантастична п'єса»),
- в архітектурі (В. Городецький «Будинок з химерами», А. Гауді «Саграда Фамілія»).

Закріплення розуміння «фантастичного» в мистецтві відбувається в процесі виконання учнями творчого завдання «створити будинок-фантазію, в якому живе людина відповідної професії: музикант, художник, пекар, аптекар, швець, жнець, мандрівник».

Приклад 2. Тема «Гумор у мистецтві» має на меті досягти усвідомлення учнями естетичної категорії «гумористичне», показати на конкретних зразках, як по-різному «жартують» митці, застосовуючи засоби таких видів мистецтва, як:

- музика (Д. Шостакович «Вальс-жарт», В. Косенко «Гумореска», М. Лисенко «Шумка», українська народна пісня «Грицю, Грицю, до роботи»);
- живопис (М. Приймаченко «Три діди», «Лежень ліг під яблунею»);
- цирк (скульптури З. Церетелі «Клоуни»).

Засоби та прийоми емоційно-образного збагачення технології: діалог із казковим персонажем (елементи театралізації), прислів'я і загадки («Знай, як жартувати, але й знай, як перестати», «І танцює, і співає, і народ звеселяє»).

Додатковий прийом – «малюнок із помилками» (порушення пропорцій, композицій на портретах, які намалював Незнайко).

г) Комплексна інтеграція як одночасне поєднання основних видів інтеграції: духовно-світоглядної (тематичної), естетико-мистецтвознавчої (естетичної, жанрової, художньо-мовної), інших видів (образно-символічної тощо).

Технологія доповнюється прийомом музично-кольорових співставлень, що активізують міжсенсорну взаємодію (теми «Богатирі Київської Русі», «Діалог музики та живопису»).

Приклад 1. (Естетико-мистецтвознавча, тематична, образно-символічна інтеграція.)

Тема «Легендарні митці» спрямована на виконання складних творчих завдань:

- Пошук учнями суголосних настроїв у легенді про Україну-дівчину, пісні М. Мельника «Україно-дівчино», живописних картинах І. Марчука «Пробудження» та І. Скицюка «Доля», скульптурі В. Сухенко «М. Чурай»;
- створення образу-символу засобами пантоміми (гра-пантоміма «Міфологічні образи» у вигляді дерева, квітки, птаха);
- створення живописної композиції на основі складних символічних аналогій між міфічними образами (Орфей, Геракл, Прометей, Еврідіка), образами природного світу (рослини, тварини) та життям людини (завдання: намалювати дерево-легенду, квітку-міф, людину-птаха і передати в малюнках долю людини).

Приклад 2. (Естетико-мистецтвознавча, тематична та «синестезійна» інтеграція.)

Тема «Богатирі Київської Русі» націлена на розкриття поняття «героїчне» в мистецтві шляхом порівняння богатирських образів у симфонічній та оперній музиці (О. Бородін «Богатирська симфонія», хор

«Сонцю красному – слава» з опери «Князь Ігор») та живопису (В. Васнецов «Богатирі», «Боян з гусями»). Додаткові стимули емоційно-образного впливу на учнів при опануванні теми про Київ, його героїчне минуле і сучасність несуть завдання на синестезійне співставлення (музика – колір) «дзвонів золотоговерхого Києва» через образи фортепіанної п'єси Б. Фільц «Дзвони» з «Київського триптиху» та гобелена Л. Жоголь «Київ».

Приклад 3. (Естетико-мистецтвознавча, тематична, жанрова інтеграція.)

Тема «Козацькому роду нема переводу» спрямована на усвідомлення учнями естетичного поняття «героїчне» на матеріалі художнього втілення образів українського козацтва:

- у живописі (І. Рєпін «Запорожці пишуть листа турецькому султанові», П. Андрусів «Козацькі старшини»),
- у музиці (Є. Адамцевич «Запорозький марш»),
- у кінематографі («козацька» серія мультфільмів «Як козаки куліш варили» та ін.).

Закріплення поняття «марш» відбувається за допомогою підсилення музичних уявлень про жанр (слухання маршу у виконанні оркестру народних інструментів), додатково-екранними засобами (фільм «Запорозький марш»).

Приклад 4. (Образно-символічна і жанрова інтеграції.)

Тема «Діалог музики та живопису» – це своєрідний урок-монографія, присвячена унікальній творчості композитора і художника М. Чюрльоніса; побудована на складних тематичних і жанрових аналогіях між музикою та живописом і допомагає введенню учнів у світ музичних жанрів через звукоінтонаційне та візуальне сприйняття. Доцільно використовувати для сприйняття такі твори митця: музичні – «Прелюдія», «Фуга» та однойменні живописні – «Прелюд», «Фуга»; додатково – фантастичні візуальні композиції сонат, наприклад «Сонату зірок» та фрагменти музичних сонат. Закріплення комплексу знань відбувається під час виконання творчого завдання – створення власної композиції «Пісня для друга» (для хлопчиків) або «Танок зірок» (для дівчаток).

Приклади 5, 6. (Духовно-світоглядна, тематична, естетико-мистецтвознавча, образно-символічна інтеграція.)

Дві теми «Дорога до храму» та «Образ Мадонни в мистецтві» – своєрідний художньо-дидактичний диптих, що має на меті розкрити високу духовність зразків вітчизняного та зарубіжного релігійного мистецтва. На вирішення світоглядно-виховного і дидактичного завдання спрямоване сприйняття зарубіжного мистецтва:

- музики (Ф. Шуберт «Ave Maria», Й. С. Бах «Токката і фуга ре мінор для органа»);

- живопису (Леонардо да Вінчі «Мадонна Бенуа», Рафаель Санті «Мадонна Темпі» та «Сікстинська мадонна»).

Особливості синтезу мистецтв у вітчизняній релігійній культурі усвідомлюються учнями через сприйняття мистецьких зразків:

- архітектури (Андріївська церква в Києві),
- образотворчого мистецтва (мозаїка – зображення Матері Божої Оранти у Софійському соборі в Києві та іконопис – Володимирська ікона, «Богоматір з немовлям» М. Врубеля),
- хорової музики (хор «Свят» Д. Бортнянського).

Розділ 3. ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА ВІДПОВІДНО ДО ВИМОГ НУШ

3.1. Мовна компетентність.

Мовна компетентність передбачає вільне володіння державною мовою, здатність спілкуватися рідною та іноземними мовами.

Щонайперше важливо включити першокласників до захопливого вивчення літер, які здатні в грі перетворитися на цікаві образи – іграшки, казкові будиночки чи фігурки з веселими літерами-капелюшками. Такі прийоми ейдетики сприяють розвитку образної пам'яті.

Враховуючи гіперактивність маленьких учнів, психологи радять вивчати вірші колективно в русі (у колі, з рухами, з пантомімою). Під час виконання руханок можна поступово пришвидшувати темп, додаючи ігрового азарту.

Особливо доцільні дидактичні вірші й загадки, які допомагають швидко й весело запам'ятовувати складні мистецькі поняття. Варто поєднувати їх із творчими музичними та образотворчими завданнями.

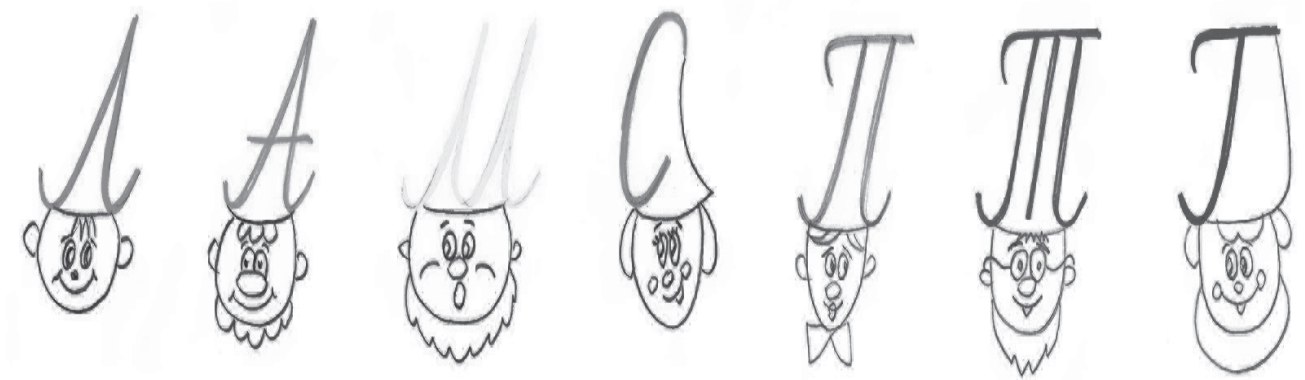
Методично ефективними є різні види наочності, що поєднують тексти й ілюстрації: плакати, колажі, буклети, постери.

Лепбук – саморобна інтерактивна папка з рухливими елементами – кишеньками, віконечками, клейками-гармошками

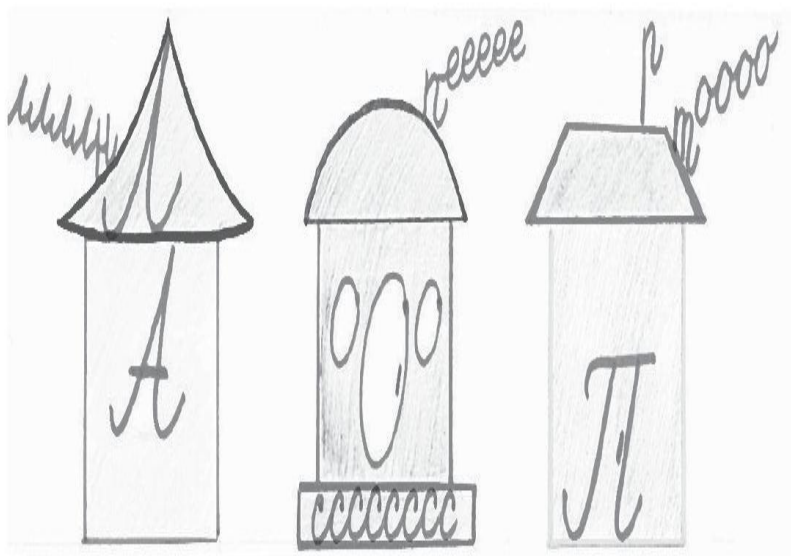
До текстів «нової природи» на уроках мистецтва в НУШ доцільно застосовувати:

- **Скрайбінг (намалюйка)**-створення презентацій на льоту (графічні ілюстрації чи наклейки, магнітики тощо);
- **плейкаст** – музична листівка з віршем (текстом) і музикою (саундтреком).

Варіант 1. Пригадай, як пишуться вивчені літери, і перетвори їх на веселих гномів.

Подивись, як Барвик «сховав» літери в казкових будиночках. Спробуй і ти.

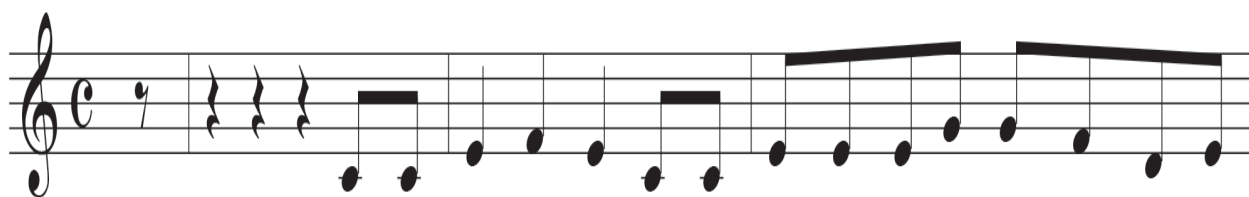

Лясолька і Барвик, готуючись до подорожі в Лондон, вивчили пісню англійською мовою.

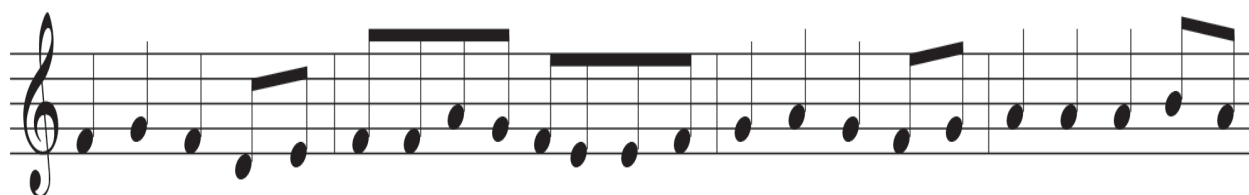

WE CAN FLY

Музика А. Олєйнікова Вірші К. Орлова

We can fly, fly, fly. We can fly like fairy dragons. We can

fly, fly, fly. We like flying in the airs. We can fly, fly, fly. We can fly, fly, fly. We can

3.2. Математична компетентність.

Про формування математичних умінь доречно згадувати на уроках музики у процесі набуття нотної грамотності, насамперед опанування таких понять, як висота і тривалості нот, паузи, такт і розмір. До популярних цифрових символів належить аналогія 7 нот і 7 кольорів веселки.

О. Калініченко та Л. Аристова пропонують для першокласників таблицю завдань з візуальними підказками для розвитку фантазії та комплексу компетентностей (образотворчої, мовної та математичної).

Акцентують зв'язок мистецтва із цифрами й умінням рахувати, зокрема, такі завдання:

Незалежно від професії митці у своїй творчості завжди фантазують. Пофантазуй і ти. Створи цікаве зображення, домальовуючи лінію, цифру, літеру (кольорові олівці, фломастери).

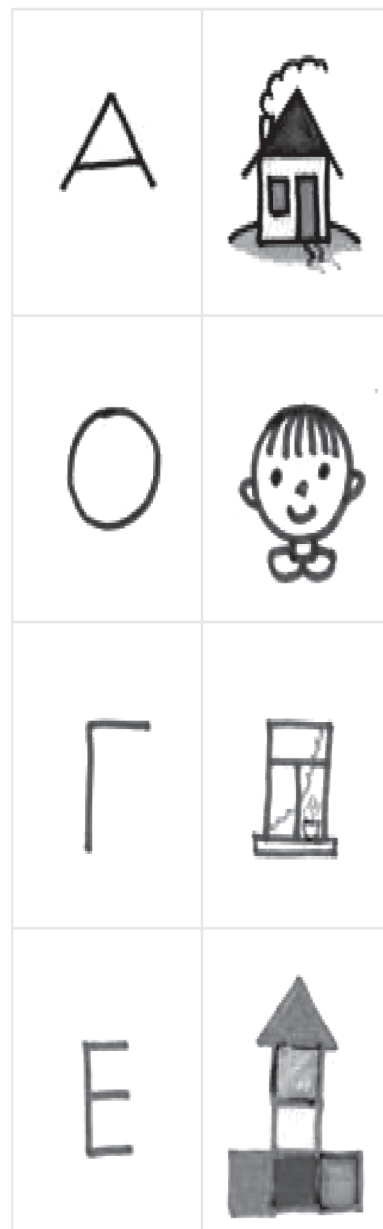
Варіант 1

Варіант 2

Варіант 3

3.3. Компетентності в галузі техніки та технологій:

На уроках мистецтва діти насамперед мають ознайомитися із сучасною технікою, яка застосовується в музиці (магнітофони, синтезатори) та графіці (планшет). У процесі вивчення традиційних музичних інструментів (народних, оркестрових тощо) значні можливості відкриваються в електронному підручнику. Тут додатково можна отримати інформацію і подивитися, як виглядає конструкція того чи іншого інструмента, як видобувається звук, дізнатися про матеріали й технологію виготовлення інструмента, способи виконання.

Приклади ілюстрацій для ознайомлення учнів із дизайном транспортних засобів:

Роздивись, кого нагадують поїзд, гелікоптер на ілюстрації?

3.4. Екологічна компетентність.

Ця компетентність має різні виміри, вона пов'язана із природознавчою і здоров'язбережувальною. Відносини в системі «природа – людина – мистецтво» мають бути гармонійними. І молодший шкільний вік для цього є дуже сприятливим. Такі жанри образотворчого мистецтва, як пейзаж та анімалістичний, широко представлені в 1–2-му класах.

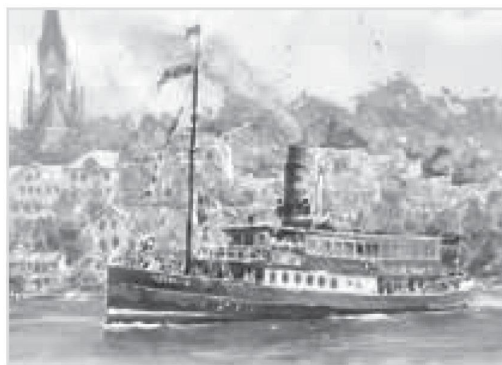
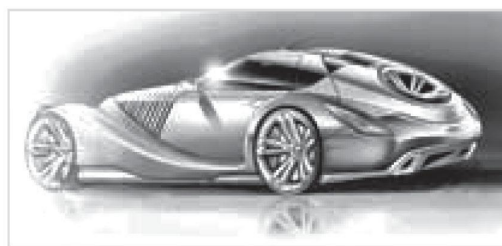
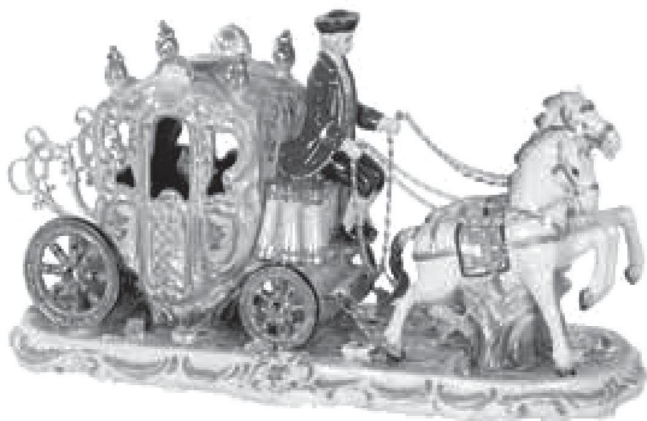
Чимало творів програмної музики здатні формувати в дітей емоційно-ціннісне ставлення до світу рослин і тварин.

Згідно з концепцією НУШ теми екології та оздоровчої функції школи значно актуалізувалися. До підручників уведено нові теми спорту, здоров'я, які збагачено цікавими ілюстраціями для сприймання – фотографіями, картинами, піснями й руханками, оригінальними практичними завданнями («смачний натюрморт» тощо). На це спрямовані завдання дібрати енергійну і бадьору музику, щоб покращити настрій для ранкової зарядки чи аеробіки.

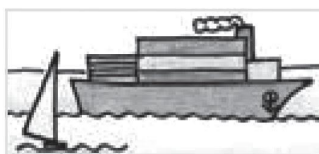
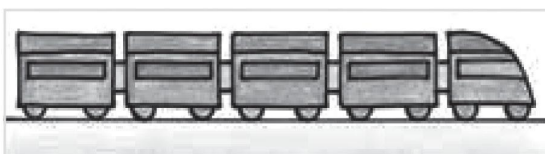
Приклади про роль мистецтва у збереженні учнями власного здоров'я, які сприяють розвитку в учнів бережливого ставлення до довкілля, природи загалом.

Роздивись та порівняй транспорт на ілюстраціях.

Знайди знайомі тобі форми в зображеному транспорті. Поміркуй, у якого транспорту немає коліс.

Разом з героями реклами ти дізнаєшся, чим корисний чи важливий той чи інший продукт. У ній гармонійно поєднуються малюнки, слова або вірші, музика, анімація.

Однією з найцікавіших сучасних екологічних технологій навчання є бриколаж, або handmade.

Бриколаж (від франц. Bricolag – дослівно «саморобне») – це створення чогось принципово нового з підручних побутових матеріалів, які зазвичай мали інше призначення, тобто створення нового із старого

Для митців ця технологія вже давно стала популярною в усьому світі. .

Приклад бриколажу:

- **в музиці** – гра на ложках, пляшках з крупою, гребінцях, паперових стаканчиках чи склянках з водою, доповнюючи їх тілесною перкусією або боді-перкашн – плесканням у долоні, клацанням пальцями, стуканням ліктями чи нігтями по столу (степ-хенд) тощо.

• в образотворчому мистецтві – це створення колажів із фрагментів відомих картин і фотографій, композицій із тканин і мотузок, скульптур з дроту, тваринок зі складеного паперу (ори гамі).

Палітру матеріалів та ідей для бриколажу можна значно розширити, якщо створити:

- квіти з кришок і гудзиків;
- фігурки тварин з каштанів, шишок, жолудів;
- предмети з пластикового одноразового посуду (віяло з ложок чи фольги).
- ялинкові прикраси з блискучих старих дисків, металевих ключів.

У вільний час потренуйся створювати оригінальні зображення тварин із продуктів, корисних для здоров'я.

Привчити учнів до творення таких красивих й оригінальних саморобок для естетичного оформлення навколишнього середовища співзвучно формуванню в них екологічного мислення, що слугуватиме зменшенню кількості сміття, збереженню довкілля.

Варіант 2. Подивись, кого або що можна створити з природних матеріалів. Спробуй і ти.

3.5. Інформаційна компетентність.

Цілеспрямоване і систематичне формування інформаційної компетентності школярів відбувається переважно на уроках інформатики. Проте, використання гаджетів під час навчання стрімко проникає в усі шкільні предмети. Комп'ютерні технології пронизують повсякденне життя сучасних дітей змалечку через анімацію, відеоігри тощо. Тому здатність знаходити, розуміти, оцінювати й застосовувати інформацію на елементарному рівні потрібно формувати і на уроках мистецтва.

У 1–2-му класах використання комп'ютера, насамперед мережі інтернет, доцільне для організації сприймання учнями творів мистецтва. Насамперед, тих, які складно або не можна продемонструвати в друкованих засобах навчання – підручниках і зошитах. Ідеться про фрагменти мультфільмів, музичні ролики, сцени з театральних вистав, зокрема опер та балетів.

Завдання з пошуку художньої інформації на дозвіллі передбачає допомогу дорослих, батьків. Вони поступово привчають маленьких учнів до подальшого самостійного пошуку.

Електронний підручник дає змогу дітям експериментувати, створювати творчі графічні композиції на екрані, грати на віртуальній клавіатурі піаніно тощо.

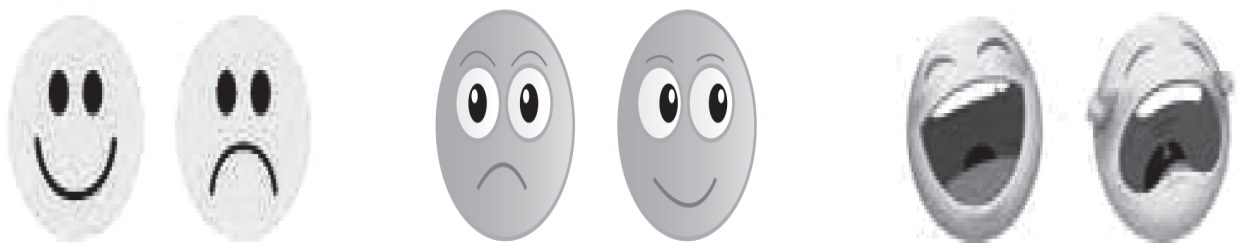
Одна з доступних форм обміну інформацією між однолітками – посилення коротких повідомлень зі смайликами, які виражають емоційне ставлення до інформації. У підручниках з мистецтва естетизовані смайлики перетворилися на діючих персонажів, які допомагають у навчанні.

Приклади використання смайликів з метою художньо-творчого розвитку школярів.

Діти на Різдво співають колядки і дарують усім святковий настрій. Рідним та друзям надсилають вітальні листівки та веселі смайлики електронною поштою.

Який смайлик ти вибереш, щоб виразити радість, а який — сум?

Придумай і намалюй українські смайлики, які відображають твої емоції (кольоровий папір, олівці, фломастери).

Варіант 1

3.6. Підприємливість і фінансова грамотність.

Фінансова грамотність – одна з важливих якостей і вмінь, що лежать в основі успішної життєдіяльності людини.

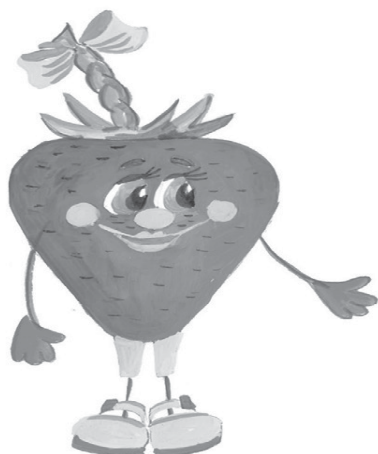
Безперечно, за допомогою естетичних чинників з учнями корисно обговорювати:

- скільки коштують улюблені іграшки, кольорові олівці, фарби та фломастери, якими вони малюють;
- діти здивуються, коли дізнаються, як багато грошей потрібно батькам для покупки яскравих сучасних костюмів, у яких вони танцюватимуть на святковій сцені чи виступатимуть у виставі шкільного театру.

Ініціативність, фантазія і художньо-творчі вміння знадобляться їм під час придумування і виконання реклами дитячих товарів чи корисних продуктів. Покращити підприємницьку і фінансову грамотність учнів допоможуть цікаві творчі завдання:

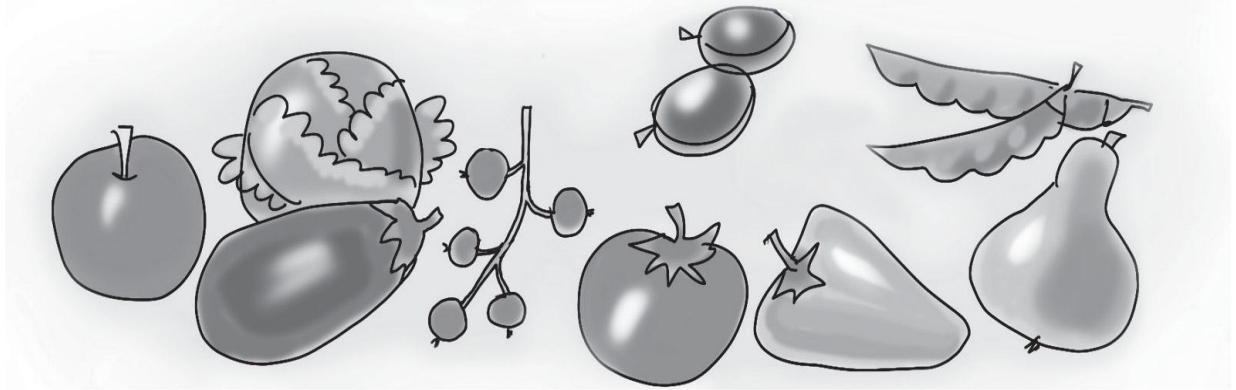

Пофантазуй і створи рекламу свого улюбленого соку з веселим героєм. За бажання додай рекламний девіз чи віршик.

Гра «Ярмарок». Намалюй овочі та фрукти, що тобі подобаються. Порадься з дорослими, скільки вони можуть коштувати. Зроби наліпки-цінники на малярки.

3.7. Оцінювання навчальних досягнень учнів у мистецькій освітній галузі

Для оцінювання досягнень учнів у мистецькій галузі характерна багатофункціональність – єдність діагностичної, коригуючої, стимулюючो-мотиваційної, навчальної, виховної, розвивальної і прогностичної функцій.

Багатокомпонентність змісту загальної мистецької освіти, спрямована на цілісний і різнобічний розвиток особистості учнів, а саме:

- формування емоційно-естетичного ставлення до дійсності, світоглядних орієнтацій, особистісно-ціннісного ставлення до мистецтва;
- розвиток емоційно-почуттєвої сфери, асоціативно-образного мислення, художніх здібностей, універсальних якостей творчої особистості;
- збагачення знань та уявлень про мистецтво загалом та специфіку художньо-образної мови кожного з його видів, здібностей до сприймання, інтерпретації та оцінювання художніх творів;
- розширення естетичного досвіду, умінь і навичок у сфері мистецької діяльності, стимулювання потреби в художньо-творчій самореалізації та духовно-естетичному самовдосконаленню;.

Об'єктами перевірки та оцінювання результатів загальної початкової мистецької освіти є:

- виявлення учнями естетичного ставлення до творів мистецтва у процесі їх аналізу-інтерпретації та до явищ навколишнього світу, висловлювання власних оцінок щодо них (*аксіологічний вимір*);
- обізнаність у сфері мистецтва, знання про особливості його мови, основні види і жанри, засоби художньої виразності, розуміння змісту художньо-естетичних понять та усвідомлене користування відповідною

термінологією, уявлення про творчість відомих вітчизняних і зарубіжних митців (*гносеологічний вимір*);

- уміння практичної художньої діяльності, відтворення за зразком, з використанням інструкцій і наочності (*праксеологічний вимір*);

- досвід творчої діяльності, застосування набутих знань, умінь і компетентностей у змінених умовах, зокрема у проблемно-пошукових ситуаціях (*креативний вимір*)

- досвід комунікації, участь у культурно-мистецьких заходах, уміння презентувати свої творчі досягнення, взаємодіяти з іншими через мистецтво, регулювати свій емоційний стан завдяки мистецтву (*комунікативний вимір*).

Результативні показники, за якими учитель може відстежувати рівень освіченості учня:

- за вербальними проявами – «висловлює, зазначає, інформує, описує»;
- за чуттєвими проявами – «бачить, чує, відчуває, переживає, розглядає, стежить»;

- за когнітивними проявами – «знає, пам'ятає, помічає, розуміє, усвідомлює, міркує»;

- за операціями мислення – «думає, аналізує, пояснює, уявляє, уточнює, зіставляє, порівнює, узагальнює»;

- за комунікативними проявами – «обговорює, переконує, заперечує, доводить, взаємодіє» тощо;

- за художньо-практичними проявами – «співає, музикує, малює, ліпить, танцює».

Під час здійснення контрольної-оцінювальної діяльності враховують такі загальні вимоги [6, с. 121]:

- Предмети художньо-естетичного циклу в загальноосвітній школі мають переважно виховне спрямування, якому підпорядковуються всі навчальні завдання, тому важливу роль відіграє *стимульовально-мотиваційна* функція оцінювання: учитель має насамперед сприяти зростанню в учнів інтересу до мистецтва, розвитку здатності емоційно-естетично реагувати на нього і знаходити особистісний смисл, стимулювати бажання й забезпечувати можливості художньо-творчої самореалізації, виховувати потребу в самоосвіті.

- Система оцінювання навчальних досягнень в освітній галузі ґрунтується виключно на позитивному ставленні до кожного учня; оцінюється рівень не його недоліків і прорахунків, а особистісних компетенцій – узагальненого результату в порівнянні з його попередніми досягненнями.

- У процесі оцінювання досягнень молодших школярів із домінуючих видів мистецтв – музичного та візуального – перевагу слід віддавати перевірці практичних умінь та навичок, здатності не тільки відтворювати навчальний матеріал, а й застосовувати набуті художні знання та вміння під

час самостійної діяльності.

- З огляду на те, що в інваріантній частині навчального плану початкової школи на освітню галузь виділено лише 2 години на тиждень, а також урахувавши особливості синтетичних видів мистецтв, складність їх організаційно-дидактичного забезпечення (спеціальний зал для хореографії, сцена для театральної діяльності, затемненість приміщення для перегляду кінофільмів тощо), в опануванні хореографічного, театального та кіномистецтва, передбачених Державним освітнім стандартом, оцінюються переважно результати сприймання, розуміння, аналізу-інтерпретації, тобто інформативно-пізнавальної, а не практичної діяльності;

- При перевірці досягнень учнів потрібно враховувати наявність не тільки окремих, а й узагальнених показників – системність художньо-естетичних знань та уявлень, розуміння відмінних і споріднених рис у відображенні навколишнього світу засобами образних мов різних видів мистецтва, усвідомлення взаємозв'язків між ними, уміння застосовувати (переносити) набуті знання і вміння.

До складу компетенцій у сфері мистецтва належать:

- *ціннісно-інформаційна та комунікативна* (уявлення та знання, ставлення та оцінки з їх аргументацією тощо);

- *діяльнісно-креативна та компетенція самоосвіти* (художньо-практичні вміння та навички, здатність застосовувати отримані знання, досвід практичної, зокрема художньо-творчої, діяльності);

Види оцінювання [6, с. 123]: :

Попереднє оцінювання – має на меті діагностику рівнів художнього розвитку, з'ясування індивідуальних особливостей учнів.

Поточний контроль та оцінювання – доцільно застосовувати на мікроетапах процесу опанування змісту тем програми з мистецтва, вони виконують діагностичну та стимулюючу (заохочувальну) функції, сприяють коригуванню художньо-пізнавальної діяльності учнів.

Тематичне оцінювання (відповідно до тем програми з мистецтва, за якою працює вчитель) ***є основним*** – спрямовується на перевірку рівнів оволодіння учнями певною системою знань та способів діяльності в межах визначених тем.

Підсумкове оцінювання – проводиться наприкінці кожного навчального року та після завершення курсу й передбачає перевірку рівнів оволодіння учнями навчальним матеріалом найвищого рівня узагальнення.

Самоконтроль та взаємоперевірка, самооцінка та взаємооцінювання є додатковими засобами стимулювання активності, критичності й самокритичності учнів, сприяють формуванню у них здатності до рефлексії.

При поточному оцінюванні на уроках мистецтва варто застосовувати різноманітні форми (колективні, групові, парні, індивідуальні, комбіновані),

ігрові методи, засоби, прийоми (ігри-вправи, ігри-імпровазації, кросворди, ребуси, практичні завдання пошукового характеру, звукові анкети та анкети-малюнки, комп'ютерні програми тощо).

З метою сприяння розвитку творчого потенціалу особистості та врахування художніх інтересів і переваг можна використовувати перевірні завдання за вибором учнів (зокрема, різнорівневі за складністю, технікою виконання, мистецькою специфікою).

Доцільні форми оцінювання: мистецькі вікторини, комплексні тести, творчі завдання, що передбачають виявлення ступеня розуміння учнями зв'язків між різними видами мистецтв, специфіки їх образних засобів, з одного боку, та естетичної і духовно-світоглядної спорідненості – з другого.

Важливими результативними показниками інтегративного типу освіти є здатність переносу знань і вмінь, застосування набутих компетентностей у нових ситуаціях, утворення системних знань («знань на межі», метазнань), панорамність уявлень і ціннісних орієнтацій, досвід творчості. Так досягається всебічне охоплення параметрів оцінки освітніх результатів.

Список використаних джерел:

- 1.** Аристова Л. Музичне мистецтво: підручник для 1 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Рекомендовано Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України / Л. Аристова, В. Сергієнко. – К. : ВД «Освіта», 2012. – 128 с.
- 2.** Аристова Л. Музичне мистецтво: підручник для 2 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Рекомендовано Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України / Л. Аристова, В. Сергієнко. – К. : ВД «Освіта», 2013. – 128 с.
- 3.** Аристова Л. Музичне мистецтво: підручник для 3 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Рекомендовано Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України / Л. Аристова, В. Сергієнко. – К. : ВД «Освіта», 2013. – 112 с.
- 4.** Аристова Л. Музичне мистецтво : підручник для 4 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Рекомендовано Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України / Л. Аристова, В. Сергієнко. – К. : ВД «Освіта», 2017. – 128 с.
- 5.** Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика: монографія / Л. М. Масол. – К.: Промінь, 2006. – 432 с.
- 6.** Масол Л.М. Методика навчання мистецтва у початковій школі: посібник. для вчителів / Л. М. Масол, О. В. Гайдамака, Е. В. Белкіна, О. В. Калініченко, І. В. Руденко. – Х.: Веста: Вид-во «Ранок», 2006. 256 с.
- 7.** Масол Л. Методика навчання мистецтва у основній школі: методичний посібник. для вчителів / Людмила Масол. – К.: Шк. світ, 2012 – 128с.
- 8.** Масол Л. М. Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Мистецтво» у 3-4 класах на засадах компетентнісного підходу» / Людмила Масол. – Київ : Генеза, 2021. – 160с.
- 9.** Масол Л. М. Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 1 класу закладів загальної середньої освіти / Л. М. Масол, О. В. Гайдамака, О. М. Колотило. – К. : Генеза, 2018. – 144 с.
- 10.** Масол Л. М. Мистецтво. 1 клас : Підручник для ЗНЗ. Реком. МОНмолодьспорт України / Л. М. Масол, О. В. Гайдамака, Н. В. Очеретяна. – К. : Генеза, 2012. – 144 с.
- 11.** Масол Л. М. Мистецтво. 3 клас : Реком.МОНУ як підруч. для загальноосвітніх навчальних закладів / Л. М. Масол, О. В. Гайдамака, Н. В. Очеретяна. – К. : Генеза, 2013. – 144 с.
- 12.** Масол Л., Гайдамака О., Колотило О. Мистецтво : підруч. інтегр. курсу для 1 кл. закл. заг. серед. освіти. Київ : Генеза, 2018. 144 с.

- 13.** Масол Л., Гайдамака О., Колотило О. Мистецтво : підруч. інтегр. курсу для 2 кл. закл. заг. серед. освіти. Київ : Генеза, 2019. 112 с.
- 14.** Масол Л., Гайдамака Е., Колотило О. Мистецтво : роб. зошит-альбом інтегр. курсу для 1 кл. закл. заг. серед. освіти. Київ : Генеза, 2018. 64 с.
- 15.** Масол Л., Гайдамака Е., Колотило О. Мистецтво : роб. зошит-альбом інтегр. курсу для 2 кл. закл. заг. серед. освіти. Київ : Генеза, 2019. 64 с.
- 16.** Масол Л., Гайдамака О., Колотило О. Мистецтво : 2 кл. : конспект-конструктор уроків мистецтва : домінанти змісту і методики. Київ : Генеза, 2019. 80 с.

Навчально-методичне видання

Методика викладання інтегрованого курсу «Мистецтво»: Методичні рекомендації до викладання інтегрованого курсу «Мистецтво» у початковій школі для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної та заочної форм навчання спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво). Укладач М.М. Качур. Мукачево: МДУ, 2021. 48 с. (1, 98 д. а)

Тираж 10 пр.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 4916 від 16.06.2015 р.

Редакційно-видавничий відділ МДУ,
89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>